

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГЛАМЕНТУЄ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Володимир Анатолійович ЛИСЕНКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Удосконалення законодавчого регулювання адвокатської діяльності як об'єкта контролю спрямовані на усунення первинної правової колізії, що виникає на перетині конституційно гарантованої адвокатської таємниці та імперативних обов'язків, встановлених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Необхідне доктринальне та нормативне уточнення критеріїв пріоритету адвокатської таємниці над публічним інтересом запобігання легалізації злочинних доходів, оскільки чинне законодавство, як зазначають А. Дутко, А. Остапенко та І. Трач [1], не містить чітких винятків, залишаючи адвокатів у зоні правової невизначеності.

Водночас підвищення суспільної довіри та мінімізація ризиків корпоративної солідарності потребує удосконалення внутрішнього корпоративного контролю. Як зауважують Т. В. Варфоломєєва [2] та Н. С. Горбань [3], його сутність полягає у забезпеченні дисциплінарної влади спільноти та самоочищенні професії. Це передбачає впровадження адміністративно-процедурних гарантій, що забезпечують об'єктивність та прозорість дисциплінарних проваджень, які є процедурою верифікації відповідності дій адвоката професійним стандартам.

Комплексний підхід, орієнтований на баланс між конфіденційністю та прозорістю, дозволяє зберегти інституційну незалежність адвокатури при підвищенні її підзвітності суспільству. Уніфікація доктринальних підходів та законодавче розмежування понять «контроль» і «нагляд» є критично важливими для вдосконалення регулювання. Методологічна неоднозначність у тлумаченні меж між внутрішнім самоврядним контролем і державним наглядом, як зазначав О. Д. Святоцький [4], створює колізії повноважень та ризики надмірного втручання.

Перспективним є формування інтегрованої моделі контролю, де внутрішні механізми саморегулювання (кваліфікаційний, дисциплінарний, освітній) поєднуються з чітко визначеними межами державного нагляду (процесуальний, фінансовий). Дуалістична природа контролю передбачає, що корпоративний сегмент (НААУ, КДКА) відповідає за етичну та професійну належність, а державний – за дотримання загальноправових норм та запобігання використанню

професії у злочинних цілях, забезпечуючи легітимність і функціональність контролю.

Для збереження конституційних гарантій адвокатської діяльності критично важливим є нормативне встановлення імперативних меж зовнішнього контролю. Як підкреслює Р. В. Афанасієв [5], він має бути мінімальним і чітко обмеженим законом, з категоричною заборонаю оцінки змісту правової позиції, професійного судження чи стратегії захисту. Процесуальні норми КАС України повинні імперативно закріплювати принцип пропорційності при перевірці рішень органів самоврядування, як відзначали В. В. Гайворонська, С. Г. Водолазкий та О. С. Микитюк [6].

Удосконалення адміністративно-правових засад має забезпечити детальну регламентацію державного нагляду та усунути дисбаланс дуалістичної моделі. Ключовим завданням є вирішення колізії між адвокатською таємницею та обов'язками фінансового моніторингу через запровадження чітких критеріїв пріоритету таємниці над публічним інтересом, що підтверджено дослідженнями Л. П. Нестерчук [7]. Прозорість і судова санкціонованість дій правоохоронців щодо адвокатів гарантує дотримання принципу мінімального втручання.

Реформа системи суб'єктів контролю передбачає законодавчу координацію між корпоративними (КДКА, Рада адвокатів України) та державними (НАЗК, Державна служба фінансового моніторингу) інституціями. Дисциплінарна юрисдикція має залишатися виключною прерогативою КДКА з заборонаю дублюючих санкцій, забезпечуючи принцип «non bis in idem» (О. Ю. Дрозд [8]). Встановлення прозорих процедур і публічної фіксації рішень дисциплінарних органів є необхідним для об'єктивності (І. В. Жаботинський [9]).

Нормативна конкретизація предмета контролю передбачає чітке розмежування етичної, кваліфікаційної та публічно-правової відповідальності. Корпоративний контроль зосереджується на дотриманні Присяги та Правил адвокатської етики, виключаючи оцінку результативності правової допомоги. Державний контроль обмежується імперативно встановленими правовими кордонами, що забезпечують недоторканність адвокатської таємниці та професійного судження.

Вдосконалення процедур внутрішнього контролю потребує переходу від реактивних до превентивних механізмів. Запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів та інституту медіації сприяє зменшенню формальних дисциплінарних проваджень, підвищуючи ефективність та клієнтоорієнтованість системи саморегуляції (R. Susskind [10]).

Гібридизація та цифровізація регіонального контролю є актуальною у зв'язку з територіальною мобільністю адвокатів під час воєнного стану. Необхідна уніфікація електронного документообігу та взаємодії між КДКА різних регіонів для ефективного моніторингу діяльності незалежно від місця перебування адвоката (Є. О. Гамрецький [11]).

Міжнародна інтеграція вимагає адаптації національного законодавства до стандартів FATF із впровадженням процедур «due diligence» та чітких регуляторних рамок за збереженням гарантій процедурної та судової захищеності адвокатів (М. Pieth [12]). Забезпечення контролю якості надання БВПД внутрішньо переміщеним особам із нульовою толерантністю до зловживань є пріоритетом національної політики.

На основі викладеного у таблиці 1 наведено Дорожню карту перспективних напрямів досліджень контролю за адвокатською діяльністю, яка систематизує ключові проблеми, що впливають із колізій українського законодавства та міжнародних стандартів, та визначає конкретні наукові напрями, необхідні для нормативного та доктринального удосконалення механізмів контролю, забезпечуючи баланс між професійною незалежністю адвокатури та суспільною підзвітністю.

Таблиця 1 Дорожня карта перспективних напрямів досліджень контролю за адвокатською діяльністю (джерело: створено автором)

№ з/п	Напрямок дослідження	Науковий результат
1	Баланс між таємницею та публічним інтересом	Розробка критеріїв пріоритету адвокатської таємниці над фінансовим моніторингом та забезпечення недоторканності професійного судження.
2	Модель контролю та розмежування повноважень	Обґрунтування інтегрованої дуалістичної моделі з чітким розмежуванням «контроль» (корпоративний, етика) та «нагляд» (державний, законність).
3	Гарантії від зовнішнього втручання (судові та процесуальні)	Законодавче закріплення абсолютної межі контролю (заборона оцінки правової позиції) та імперативне застосування принципу пропорційності судами (ст. 8 ЄКПЛ).
4	Реформа суб'єктів та дисциплінарна юрисдикція	Запровадження принципу виключності дисциплінарної юрисдикції (заборона дублюючих санкцій – «non bis in idem») та переосмислення ролі Міністерства юстиції України (виключно аналітика).
5	Прозорість корпоративного контролю (КДКА)	Впровадження адміністративно-процедурних гарантій прозорості діяльності КДКА (фіксація, публічні критерії) та уніфікація кваліфікаційного контролю.
6	Проактивні механізми захисту клієнтів	Дослідження впровадження превентивних механізмів, зокрема, обов'язкового професійного страхування відповідальності та інституту медіації.
7	Цифровізація та якість БВПД	Уніфікація електронного документообігу КДКА (регіональний контроль) та вдосконалення стандартів аудиту якості БВПД (без фіскального тиску).

Таким чином, перспективні напрями наукових досліджень у сфері контролю за адвокатською діяльністю мають бути сфокусовані на усуненні системних правових колізій та впровадженні гарантій інституційної стійкості, що є критично важливим для забезпечення ефективності конституційного права на правову допомогу.

Список використаних джерел:

1. Дутко А., Остапенко Л., Трач І. Правовий статус адвоката: порівняльний аналіз законодавства України і зарубіжних країн. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 4 (28). С. 169–176. doi: 10.23939/law2020.28.169
2. Варфоломеева Т. В. Впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1(14). С. 7–20.
3. Горбань Н. С. Гарантії адвокатської діяльності: поняття, генеза, значення. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 284–288.
4. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура: історія і сучасність. Київ : Видавництво «Ін Юре», 1997. 320 с.
5. Афанасієв Р. В. Проблеми правового регулювання окремих гарантій адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 151–155.
6. Гайворонська В. В., Водолазкий С. Г., Микитюк О. С. Процесуальні гарантії адвокатської діяльності й деонтологічні стандарти в рішеннях Європейського суду з прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 572–575. doi: 10.32782/2524-0374/2021-4/141.
7. Нестерчук А. П. Правове регулювання гарантій професійної діяльності адвоката на міжнародному та національному рівні. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, Україна, 6 листопада, 2020 року*, с. 622–626.
8. Дрозд О. Ю. Правовий аналіз функцій органів адвокатського самоврядування як об'єкту адміністративно-правового регулювання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 539–541. doi: 10.32782/2524-0374/2024-8/128.
9. Жаботинський І. В. Права та обов'язки адвоката під час виконання рішень судів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 104–109. doi: 10.32782/2524-0374/2023-7/22.
10. Susskind R., Susskind D. The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts. *Journal of Nursing Regulation*. Vol. 8, no. 2. 52. doi: 10.1016/s2155-8256(17)30099-6.
11. Гамрецький Є. О. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності в особливий період. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. Вип. 10. С. 25–30. doi: 10.32782/apdp.v102.2024.4.
12. Pieth M. Working Paper 2: Multistakeholder initiatives to combat money laundering and bribery. Basel Institute on Governance Working Papers. 2006. P. 1–20. doi: 10.12685/bigwp.2006.2.1-20